

28. szám.

I. évfolyam.

BARS.

LÉVA.

Julius 7, 1881.

KÖZMŰVELŐDÉSI, TARSADALMI, GAZDÁSZATI, IPARI, KERESKEDELMI ÉS NEVELÉSÜGYI HETILAP; EGYSZERSMIND BARSMEGYE ÉS A MEGYEI TANFELÜGYELŐSÉG HIVATALOS KÖZLÖNYE.

MEGJELEN:

hetenként egyszer, vasárnap.

Egyes számok 10 krajcárjával kaphatók
könyvkereskedésekben.

Előfizetési pénzek a szerkesztőséghez utasítandók.

Előfizetési feltételek.

Vidéken és Léván házhoz küldve:

Egy évre 5 ft — kr.

Hat hónapra 2 ft 50 kr.

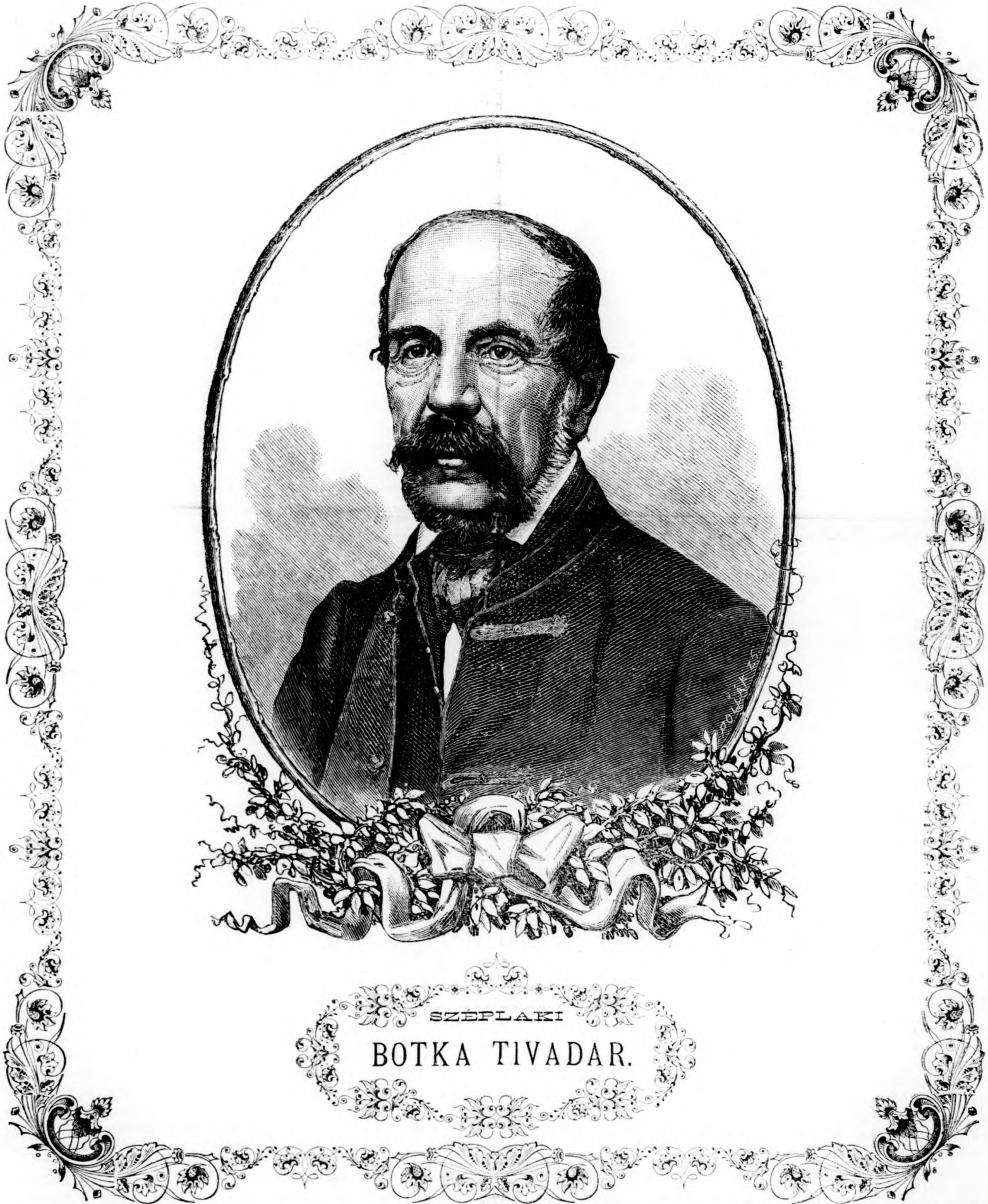
Előfizetési pénzek postautalvánnyal is küldhetők.

Hirdetések.

Négy hasábos, petit sor, egyszeri hirdetésnek helyéért 7 kr. kétszeriért 6 kr., többszöriért 5 kr. — Bélyegdíj minden egyes beiktatásért 30 kr.

A Nyílt-térben

minden három hasábos, garmond sor díja 20 kr., mi a szerkesztőséghez előlegesen beküldendő.

SZÉPLAKI

Botka Tivadar.

Magyarország újjászületésének nagy munkája, mely II. József császár uralkodása alatt, midőn az uralkodó önhatalmu eljárása következtében a nemzeti érzés ébredésre jutott: vette kezdetét, Deák Ferencz 1867-évi kiegyezésével, mely a legitimitást állította vissza: nyerte megoldását.

Hosszu viszontagságos, küzdelem- és áldozatteljes volt e munka!

A nemzeti ébredésnek első, leghatalmasabb kifejezést adott, II. József halála után, az 1791-ki országgyűlés.

Egy önkarattal bírós a haladás után vágyó szabad nemzet nyilatkozata ez.

Azonban az ezen országgyűlést követő időkben a francia háborúk, a nemzetet saját érdekeiből, szükségéből, mesterségesen elterelték és a tespedésre kárhoztatták.

A nemzet jobbjai közül számosan, kik pedig nem könnyelműen, hanem mélyen áthatva a haza szeretetétől, a nemzeti haladás szükségének érzetétől és nem ismerve félre a nehézségeket és akadályokat, léptek a küzdelem terére: reménytelenül szálltak a sirba.

Martinovics és társai, kiket a gyáva kor, hogy gyámoltalanságát menthesse, romlott s erkölcstelen embereknek bélyegezni igyekezett, mivel a nemzet önállóságát s a nép jogait szellőztetni merészelték: a vérpadon lelték halálukat.

Szomorú idők s Magyarország történelmének sötét lapjai ezek!

Mindazáltal ezen ugynevezett összeesküvés, dacára a hatalom rettenetes eljárásának s a megfélemlítési rendszernek mindenható való beplántálása és becsémpészéseinek: nem tűnt el nyomtalanul a szabadság után vágyó nemzet kebelében.

S habár a nemzeti haladás vezetésére hivatott főkormányzások, idegen hatalom által befolyásoltatván, a nemzeti szellemet rendelkezések által inkább kioltani, mint előbbre vinni törekedtek; s habár a sajtót, a cenzúra tartá lenyűgözve; s habár az országgyűlés, hol a nemzeti akaratnak egy szabad nemzethez méltólag kellett volna nyilatkoznia, hosszú éveken át, nem hivatott egybe, nem tartatott; nem volt eszerint, országos testület, nem közeg, mely az országos közszellemet országosan kifejezze s reprodukálja: a nemzeti haladás utáni vágy még sem volt elfojtható, még sem aludt ki.

A vármegyék, a municípiumok, az alkotmányos szabadság ezen ősbástyái, híven örködték a nemzeti jogok felett; a nemzet kívánságainak hí szószólói és a közvélemény erős kifejezői valának.

A vármegyék és municípiumok hangos és erőfeszítésnek s követeléseinek köszönhető, hogy a meghökent hatalom végre 1825-ben az országgyűlést egybehívta.

S ha az 1791-ki országgyűlés a nemzeti önállóság kifejezőjévé: az 1825-ki országgyűlés az újjászületés alapjainak letévőjévé lön.

Nagy Pál hatalmas szelleme ezen országgyűlésen, a nemzeti nyelvet, őt megillető dominiumába helyezte; Széchenyi István, a legnagyobb magyar, a nemzeti nyelvnek csarnokát, a magyar akadémiát megalapította.

Ezen országgyűlés munkái, művei a nemzeti újjászületés első alapjai.

S azon szellem, mely a nemzetet, az 1825-iki országgyűléstől kezdve, egész napjainkig élte s a cselekvés terére indította, akár az ezen időben élő s küzdő hazafiakat, akár alkotásait tekintjük, mindenkor a nemzet legműveltebb szellemének s a kort, Magyarország egyik legdíszesebb korszakának fogja tekinteni, a részrehajlatlan történelem.

Ezen szellemnek, ezen korszaknak hí fia és bajnoka: **S z é p l a k i B o t k a T i v a d a r.**

Született Barsvármegye N.-Endrőd községében, 1802-ben, július 7-én, atyja László, anyja Gosztonyi Josefa, köztisztviselő álló, előkelő birtokos, ősb nemes család volt. Gondos nevelésben részesítettén, már tanuló korában oly fényes tehetségeket árult el, hogy tanulmányai befejeztével 1824-ik év, január 15-ikén, Ar. Maróthon tartott tisztújítószék alkalmával, bars megyei első tiszti alügyésznek választatott meg. Munkaszeretete, párosulva a szorgalommal, nem hagyák itt sokáig; hanem fokról-fokra előbbre vitték,

egész a polgári jutalom legszebb koszorújág, az országgyűlési követségig. Így 1828-ban január 15-ikén, a kistapolcsányi járás főszolgabírájává; 1834-ben október 22-ikén, megyei tiszti főügyész; 1839- évi május 25-ikén, megyei főjegyzővé választatott. 1847- évi október 18-ikán pedig, a korszakot alkotó, híres, 1848-iki országgyűlésre Bars megye részéről, Ambró Antallal, követül küldetett, mint a szabad eszmék, az emberi jogok és Magyarország önállóságának buzgó harczosa és az akkori időben, fennállott ellenzéknek, egyik tagja.

Széles körű tudománya, jogtörténelmi s publicisztikai nagy és alapos ismeretei, kiadott s közkezen forgó munkái, tartalmas szónoki előadásai, tekintélyt szerének nevének, különösen kitűnően a Magyar- és Horvátország közt fölmerült jogtörténelmi viszonyokban, a mikor is a horvátok túlköveteléseit s azok tarthatatlanságát alaposan s győzelmesen visszautasította.

A folytonos munka s az ezen időbeli váratlanul beállott s egymást rohamosan érő események, s ezekből származott izgatottság azonban, kimeríték erejét s ágyhoz szegezték: oly nehézbeteggé lön, hogy felgyógyulása kétségessé vált. Orvosai tanácsainak engedve, — hogy egy időre a munkától vonuljon vissza, — haza jött, s itt lassan, lassan felépült. Ekkor azonban az ország már a forradalomban állt. Ő, mint különben is szelidebb lelkületű, a forradalom zajába lépni annál kevésbé akarhatott, mert a betegség közbelépte miatt, az eseményekben a folytonosság szálait elvesztvén, sikeres működésre számot nem tarthatott. Félre állt tehát és kedvencpályájára, az irodalomra, melyre első ifjúságában lépett és melyen sikeresen haladott, térve: annak buzgó, kitartó, jeles munkássá vá lön. A világsi katastropha után azonban, innen kizavartatott. Az első provizoriumban, azon hitben, hogy az igazságügy kiszolgáltatását a megye részére megtarthatja s a romokból valamit megmenthet, mint törvényszéki elnök, működni kezdett; midőn, azonban látta, hogy működése nem vezet ezélhoz, bucsut vett attól; visszatért előbbi munkájához.

Élt ezentúl az irodalomnak és a társadalmi élet által felkarolt, egyesületi ténnek, kifejtvén mindenütt, a legnagyobb tevékenységet.

A Bars megyei Gazdasági Egyesület létrehozásában, oroszlánrészét vett; s ennek, mint igazgató-választmányi tagja, majd elnöke, munkássága s áldozatkészsége által, nagy lendületet adott, s magának hervadhatlan koszorút szerzett.

Az új alkotmányos korszak beálltával, ismét a küzdők sorai között látjuk tevékenyen résztvenni; minden a megyére vonatkozó kérdésben, díszőleg befolyt s alkotólag hatott; Barsvármegye évkönyvei fényes bizonyosságot szolgáltatnak üdvös munkásságáról.

1866-évb en az inség ügyben, mint királyi biztos küldetett a felső megyékbe, s kiküldetését buz-

gón s a közügy javára híven teljesítette. 1867-ben az ar-maróthi kerület részéről országgyűlési képviselőnek választatott; s mint ilyen, tagja volt a regnikolaris kiküldöttségnek, a horvátokkal való kiegyezés létrehozatalában.

Az országgyűlés befejezése után működésének tere a vármegye s az irodalom lett; magasabb kora hátráltatván őt a további oly vállalkozásoktól, melyek hazulról való elmenetelét s hosszabb időre való elutazását igényelnék.

Szülőhelye, Barsvármegyének dícsősége s virágzó jóléte voltak mindenkor óhajainak legfőbb tárgyai. Szülőföldjéhez való ragaszkodásának és szereti ténnek eredménye mint alkalmunk volt bepillantani, azon nagy munka, mely „Barsvármegye monográfiáját“ tartalmazza; s mely eddig közbejött akadályok miatt napvilágot nem láthatott s csak kéziratban áll készen; melyet azonban nemcsak a legközelebb érdekelt barsi, hanem a tudományos világ is epedve vár: mert eddig kiadott munkái azon jogosult reményt keltik fel, hogy az méltó lesz szerzőjének nevéhez.

Barsvármegye közönsége annyi érdemekkel bíró jeles fia irányában elismerésének és hálájának kifejezést adandó, 1875-ben, közszolgálatának ötvenedik éve emlékéül, jegyzőkönyvében melegen emlékeztvén meg érdemeiről, küldöttségileg üdvözölte őt.

Botka Tivadar működése két irányba terjed: az irodalmi és a politikai közpályára.

Mindkettőn nagy eredményeket tüntet elő. Mint a politikai közpálya emberének tetteit s tevékenységét, tisztviselői állásában, humánus eljárás, igazságszeretet, a szegények és ügyefogyottak bajainak enyhítése s orvoslása jellemzik.

Mint publicista és szónok, mint már fenn is érintők, kitűnt széles tudományos ismeretei, a dolgok mélyébe beható, erős logikával bonczolgató, a szükséghez képest, sarkasztikus elmével bíráló, mély ítéletet tanúsító előadásai által.

Nagy lelki műveltsége, művelt modora, mások gyöngéi iránti türemsége, a közjó és embertársai iránti szeretete, áldozatkészsége azon politikai párthoz sorozák, mely 1825-től kezdve, egy a vármegyékben, mint az országgyűlésen, a haza önállóságért, az emberi jogok elismerése s érvényesítéseért buzgón s kitartón küzdött. A parlamentarismus híve, de a municípális rendszerrel való kiegyezés mellett; innen van, hogy munkás életének nagy részét a vármegyei, municípális rendszer keletkezése, megalapítása, fejlődése, annak a kor szükséglet-éhez való idomításának tanulmányozásában s felülvizsgálásában töltötte el s azt: a közszabadság alapjának tartja.

És ha történelmünk azon lapjait behatóan vizsgáljuk, a mikor a közélet nyilvánulása, majd erőszakosan, majd mesterségesen elfojtatott; a

Tárcza.

Két konferencia.

Soha sem szerettem a választási konferenciákat, rendszerint differenciákkal végződnek, s ezek után az éles pártoskodások, majd gyűlölködések következnek.

De azért nem képzelhető oly konferencia, melyből nekem ki lehetne maradnom, nekem, aki még álmaimban is egyre a szabadságot kiáltom; sarkantus ezimában, borjú száju ing, széles gyolcs gatyában, miskolci pörge kalapom mellett sástóllal s csúti bottal járok-kelek a vármegyében, sőt annak határára túl is, még pedig p a s s z u s nélkül. Két konferenciának az emléke jut most eszembe: az egyik 1861-ben, a másik pedig 1867-ben tartatott Ar.-Maróthon, a megye restaurációját megelőző estén, mely azonban titkos szálaival elhúzódott egész másnap délig, azaz, a restauráció befejeztéig.

1861-ben T a r n ó c z y volt főispán, restauráltunk, hja! de milyen restauráció volt ez!

Itt a főispánnal kezdtük a választást s a konferenciát, éji tizenegy órákor tartottuk, zárt ajtók mellett; másnap, megnyilván a közgyűlés ajtai, beléptünk a terembe s a főispáni széklet ősi szokás szerint felemeltük: T a r n ó c z y Kázmér főispán, a vármegye érdemű veteránja, ezen szavakkal fordult a nemes közönséghez: „A k a r n a k e n g e m u r a i m B a r s v á r m e g y e f ő i s p á n j á n a k ?“ Felhangzott erre az egetföldet rengető éljenzés és lelkesedés: „I g e n , i g e n , a k a r j u k , a k a r j u k.“ „M e r t , — szölt ő, a n e m e s , t o v á b b — h a n e m : u g y e

h e l y r ő l , l e g e l ő s z ő r , l e m o n d á s o m a t f o g o m m e g i r n i B é c s b e !“ — Hangzott erre százszor és ezerszer újból: igen, igen, a k a r j u k — a k a r j u k . E l j e n , é l j e n ! !

Ezen a híres gyűlésen, mikor a főispánt ily ünnepelesen választottuk, a főispán balján ülők közül egy sötét zöldszínű, magyar díszbe öltözött, középtermetű, hosszukás arca egyén, kinek szeméből élénk tüzzel párosult, mély értelmű szellemvilág tündökölt: n e m á r m a r a d t , s s z o m s z é d j á n a k m o n d á : „ B a r á t o m e z n e m j ó l v a n i g y : a f ő i s p á n k i n e v e z é s e a k o r o n a j o g a é s s e m m i f é l e k é p s e m e s i k v á l a s z t á s a l á , e l t é r ű n k a t ö r t é n e t i j o g o k t ó l , e z h e l y t e l e n . G y a k o r o l j u k ö n é r z e t t e l a m a g a n k é t é s n e s é r t s ű k a m á s é t !“

E férfiú Botka Tivadar volt. E lelkesedés zajában s pillanatában észrevételeit nyilvánosan meg nem teheté, annál kevésbé: mert már némasága is terhes volt mindnyájunknak.

Meg aztán, mi azt tartottuk, hogy: mit védelmezzük mi a korona jogait, védje ő maga, ha tetszik neki; azt azonban mégis szerettem volna látni, hogy mikép akarthatta volna a korona ezen főispáni választást megvédeni. Na hiszen... csúti botomnak lett volna akkor dolga! Dícső idők, dícső választás volt ez:

„Könnybe lábaid két szemem pillája
Valahányszor emlékszem rájára.“

Hajh, az 1867-ki fia se lehet annak!

Uj főispánt kaptunk Hontvármegyéből. Mert míg mi, barsiak csak a multban élünk és arra hivatkozva, a jelenről megelégedünk: addig a hontiak a multat kegyelik ugyan, de a jelent élvezik s élvezetüket szí-

vesen megosztják barsi szomszédjaikkal. No persze azért imitt-amott, in partibus, duzzognak is, de nem azért, mintha az élvezet nem volna kedves, hanem hogy a d o s a i vagyunk mindig, Hontvármegyének.

Megnyílik tehát az 1867-iki konferencia, szől az elnöklő főispán és kijelenti: hogy legelőször az a l i s p á n v á l a s z t á s r ó l szöljünk, kandidáljuk, aztán majd a többire kerül a sor.

Na, én ezt, az 1861-ki példa után, másképp vártam; azt gondoltam, ugyanis lett volna illő, hogy először választjuk a főispánt, hiszha 1861-ben, V a y k a n c e l l á r s á g a alatt, azt tehetjük: miért nem tehetnők A n d r á s y miniszteriuma alatt, hisz ez független felelős magyar miniszterium; amaz pedig függő dikasztérium volt! Szöltam is szomszédjaim közül egyiknek és másiknak, hogy hát rajta: választjuk legelőször a főispánt, azonban fájdalom már most senki sem hallgatott rám!

De ez még semmi, mikor az alispáni kandidációt megtettük, jött a sor a jegyzői karra. Hát uram fia, mi történik! fölkel egy igen derék s országszerető ismeretes férfiú, kinek minden szavát mohón lestem, híven, hogy már most majd megkezdli ez a dolgot előről és lesz majd főispáni választás. Egyszerre és egyszerűen, hosszú beszédje végén kijelenti: hogy a j e g y z ő i k a r n e m v á l a s z t t a t i k , h a n e m k i n e v e z e t t e t i k . E h a n g r a , e k i j e l e n t é s r e a z t h i t e m m i n d j á r t e l s ű l y e d e k , m e g s z o r i t o m e s á t i b o t o m a t , s z ö l n i a k a r o k , d e a h a n g , d ö h ö m b e n m e g a k a d t o r k o m o n s k é n y t e l e n v a g y o k n é m á n , t é t l e n v e s z t e g e l n i , v á r v a , h o g y m a j d e s a k f e l z u d u l B a r s v á r m e g y e n e m e s h a r a g j á b a n ! H a s z t a l a n , e g y h a n g s e m e m e l k e d i k . S i r i e s e n d m i n d e n f e l é ; m á r s z e r e t t e m v o l n a , h a a f ö l d m i n d n y á j u n k a t , m i n d e n e s t ő l e h y e l t v o l n a . E z e n k é t s é g b e

vármegyék, a municipiumok voltak az ország alkotmányos szabadságának egyedüli őrei és szószólói: kénytelenek vagyunk a vármegyei municipális rendszer fontosságát beismerni; kénytelenek vagyunk e rendszer feltüntetésének s tanulmányozásának jogosultságát és szükségét elfogadni. *Contraria iuxta se opposita magis elucescunt.*

S a mint a közpályán, a zöldasztalnál magasan lobogtatta a vármegyei institutio zászlaját: úgy az irodalmi téren is előbbre vitte e zászlót.

A magyar status rendszernek, az általunk méltó büszkeséggel hangoztatott „*a vita constitutio*”-nak, mely ezer éves fennállásunkat eredményezte, egyik alapja a vármegyei rendszer volt.

„Mind abban, a miben törvény nem létezett, vagy annak intézkedése a fenforgó esetre nézve elégtelen volt, statutumokat alkothatott s azok szerint szabályozá a maga eljárását.

A megyék széles hatalomköre, s különösen azoknak ama joga, mely szerint mindenben, mi a törvényvel nem ellenkezett, statutumot alkothattak; a felsőbb rendeletek ellen pedig, ha a törvényvel meg nem egyezének, felterjesztést intézhettek, volt oka annak, — mondja Koszorus történetírónk Horváth Mihály: — hogy némely publicistánk s köztük kivált Vesselényi Miklós, Ragályi Tamás, utóbb pedig Koszuth Lajos a megyei rendszerre egész államtani theoriát építettek.”

Botka Tivadar, a statutan ezen terére egészen nem lépett, érezvén, hogy ez, — minden fényoldala mellett — aligha állaná ki merev alkalmazásában az államtanok próbakövét.

De azonfelül látván azt is, hogy a vármegyei rendszer, az 1825-évi országgyűlésen és utána, mélyebben kezdte foglalkoztatni az elméket és hogy sokan egyedül a fennálló gyakorlatból indultak ki, anélkül, hogy ezen intézmény eredetére, fejlődésére reflektálva, azt tanulmányozták volna: szükségesnek látta, visszatérni a multba, felhozni és feltüntetni annak valódi becsét és értékét.

Botka Tivadar a vármegyei rendszer feltüntetése és kiemelésében uttörő volt. Nagy s alapos készütséggel indult a mult felkutatására, az erre vonatkozó forrásokat felkeresvén éles elme s kritikával összehordta, összegyűjtötte az adatokat s fáradhatlan buvárkodásának s munkálkodásának eredményét közrebocsátotta 1831-évi ezen cím alatt:

NOTITIA
DIPLOMATICA
VETERIS
CONSTITUTIONIS
COMITATUM
PRAEIPUE
ANECDOTO VICE COMITUM
ET CURIALI INSTITUTO
ILLUSTRATA

esésben, hogy a szabad-választás így megsemmisíteni terveztetik, vérbeforgó szemeim, egy férfura bukannak, ki a főispán baloldalán felemelkedvén, a szóláshoz készül; megismerem: Botka Tivadar volt, az a Botka Tivadar, akinek 1861-iki észrevételei most emlékeimben megújultak; kíváncsián várom, lesem, mit mond majd ez.

Az előbbi szónok, aki a jegyzői kar kinevezése mellett szólt, történetre hivatkozván, állította: hogy Hontvármegyében a jegyzői kar, soha sem esett választás alá.

Ezen tétel tárhatalansága miatt, Barsvármegye szabad választási jogának védelmére kelt s emelt szót Botka Tivadar, czáfólfatlan történeti adatokkal kimutatta: hogyha netán Hontvármegyében, ilyesmi az utóbbi időkben elő is fordult, az a szabad-választás jogát annál kevésbé alterálhatja, mert az egész vármegyei szerkezet, a szabad választás elvén nyugszik s a törvényben gyökerezik. Oly meggyőző s döntő érveket hozott fel a szónok, hogy az egész közönség a legnagyobb tetszéssel, s maga az ellenszónok is hódolva fogadta a felhozottakat és szavai újból megalapíták a főjegyző szabad választási jogát: úgy a többi összes megyei tisztviselőjét is.

Nem hittem volna, hogy ez a száraz, halvány arezu férfiú, oly varázshatalommal bírjon, hogy kieszközölje a szabad választást és azt, amit az én esáti botom hatalma, az én sarkantyum pengése nem tudott nyélbe ütni!

Hát csak mégis mindennek hasznát lehet venni! Még alateinerek, még a tudósok is hasznos emberek! Bizony, sohse hittem volna!

Ö s m a g y a r .

A
THEODORO BOTKA de SZÉPLAK.
PESTINI, 1831.

Ezen munkája által a vármegyei rendszer irodalmának megalapítójává lön. Sem ezen szük tér, sem az idő nem engedi, hogy ezen jeles munka részletes méltatásába bocsátkozzunk. Ammit minden elfogultság nélkül állithatunk, hogy aki ezen munkát, vagy a benne foglalt ismertetéseket, adatokat nélkülözi s így a vármegyei rendszer keletkezése s fejlődése phazisait nem ismeri: nem alkothat magának helyes itéletet, a vármegyei rendszerről s nem fogja ezen nagyfontosságú rendszer horderejét, érdeme szerint méltinyolhatni.

Ötven év, hogy ezen nagybecsű munka napvilágot látott, latin nyelven van írva, — az akkori idők és szokások kívánalmai szerint —, de mondanunk is felesleges, hogy az ezen munkában élő szellem, latin külseje alatt, minden ízében oly magyar, milyet magyar könyvekben sem lehet mindig felfedezni.

Ezt megelőzőleg megjelent tőle, szintén latinul: *De Duellis Hungarorum* című értekezés.

Ezentul magyar nyelven írt.

Minden, a közpályá elfoglalásától fennmaradt szabad idejét az irodalomnak szentelte s annak áldozott, munkálkodva, buvárkodva mindenfelé, megkeresvén e tekintetben még a külföldet is.

Munkái köztetszésben részesültek s fogadtattak. S amint az irodalomban lézagpótlók voltak, úgy azoknak jótékony hatását az eszmék tisztázásában, a balitéletek legyőzésében elvitatni nem lehet.

Az 1843—1844. országgyűlési időszak után, néhány közjogi tárgyra, majda Magyar és Horvátország közt fenforgó jogtörténelmi viszonyokra vonatkozó ismertetése és felszólalásai: nagy feltűnést okoztak mindenütt s Botka Tivadar nevét a dícsőség magas fokára emelték s auctoritással alapíták meg.

Kisfaludy Liphay Imre, Bars- és Hontvármegye alispájának és országos törökügyi követnek emlékezete, a XVII. század megyei közélet tanulmányozásánál, újra átdolgozva. Csák Máté. Ujabb családani adalékok. Azonfelül számtalan kisebb nagyobb értekezés; melyeknek méltó kiegészítésül áll kéziratban készen „Barsvármegye Monographia“, mind oly munkák, melyek Botka Tivadart, a tudós világ felkentjévé tevék s magyar akadémiai koszorúval megajándékozák.

Munkáit velős tartalom, korrekt nyelv és előadás, a tárgy komolyságát kedvessé tevő s vonzó nemes hív s pártatlan igazságszeretet jellemzik.

Most a jeles tudós kis-vezekényi birtokában, lankadatlanul folytatja irodalmi munkásságát, folyó 1831-ik évi július 7-ikén csep nyolczvanadik évébe; amely egyuttal, tekintve a Notitia Diplomatica 1831-ik évben való megjelenését: irodalmi munkásságának ötvenedik évét képezi.

Lapunk, mint megyénkben az élő szellemnek ez időszak szerény képviselője, nem állhat meg tétlenül és némán emnyi érdem és oly dícsően eltöltött félszázados pályá előtt! S örömmel ragadja meg az alkalmat arra, hogy rendkívüli számának kiadása által koszorút vigyen azon férfunak, kit büszkeséggel vallunk magunkéneknak s kit a tudományos világ immár megkoszorozott.

Aldás és szerenese kísérje minden lépteit!

Botka Tivadar

érdemeinek megörökítése a megyén.

Jegyzőkönyvi kivonat

Barsmegye törvényhatósági bizottságának 1875. évi januárhó 11-én Ar-Maróthon tartott rendkívüli közgyűléséből:

Elnöklő alispán melegen üdvözölvén a szép számmal megjelent bizottsági tagokat, előadja, hogy a m. évi november 17-én megtartott évnegyedes közgyűlés határozatából, a megyei iskola tanácsnak, továbbá a megye állandó és bírói választmányainak törvény-szabta újból alakításuk s végül az ugynevezett tavaszi rendes közgyűlés határidejének kitűzése képezendik a mai rendkívüli közgyűlés napirendjét. Mielőtt azonban a közgyűlés ezen napirendre áttérne, egy érdekes körülményre kívánja azt figyelmeztetni. Ugyanis az ál-

tala, a megye ideiglenes kormányzatával lett megbízása alkalmával, átvett elnöki iratok közt a törvényhatósági bizottság, nemkülönb a jelen alkalommal újból alakítandó választmányok s illetőleg iskolatanács egyik legkiválóbb tagjának, nagyságos Botka Tivadar minak egy beadványát találta, melyben az, részint változott viszonyainál fogva, részint egészségi tekintetből, az ismételt említett választmányok és az iskolatanácsban való tagságáról és mindennemű egyéb kiküldetéséről lemond. Két különböző érzelem volt az, melyeket az ekkép kezéhez jutott beadvány benne felkeltett: a legő-zintébb sajnálat és öröm érzete. Egyszerre sajnálat-al vette tudomásul abból az említett lemondást és örömmel a beadvány indokolásában felhozott, Barsvármegyére nézve ezen oly érdekes adatot, miszerint f. hó 15-én lesz félszázada és egy éve, hogy Botka Tivadar a megyei közpályán működik. Öröme szolgál ez adat közölhetése, mert azzal nemcsak egy, a multba messze benyuló, hanem egyszerűs mind kezdetétől, a mai napig derekasan megfutott pályára mutathat; melyre, ha emlékeztünk és évkönyveink segítségével visszatérünk, lehetetlen, hogy Botka Tivadarnak a megye javára teljesített közszolgálataiért hála és elismeréssel ne adózzunk, azon meleg ohajtás kíséretében, hogy továbbra is megmaradjon e pályán, fogadjon el a reá ruházandó tisztségeket és még számos éven át érvényesíthesse azon, a közjó érdekében kiváló tehetségeit.

Elnöklő alispán ezen szíves figyelmeztető előterjesztését, a bizottsági közgyűlés hűszönettel fogadván, kijelenti, hogy az elnöki székéből, a megye érdemdes veteránja, Botka Tivadar ur iránt nyilvánított érdemekben és ohajtásában ő-zintén és melegen osztozik; kijelenti, hogy ez érzelmek és ohajtás az övé is, melyeket már rég táplált s ennél fogva örömmel ragadja meg a jelen kedvező alkalmat, hogy azoknak kitejezést is adhasson, s midőn mindezt mai közgyűlése jegyzőkönyvébe iktatni s jegyzőkönyve eme lapját az alispán vezérlete alatt egy, ez által meghívandó küldöttség útján, az ünnepelnek kézbesítetténi elhatározza: a legő-zintébb elismerés és tisztelet egy szerény, de hervadhatlan levelével ohajt hozzá járulni ama gazdag érdemkoszorúhoz, mely Botka Tivadarnak kiválóképen, mint magyar tudós, történet-buvár és írónak rég megszerzett erkölcsi tulajdona s melynek birtokában ő, ma ünnepelt érdemei nélkül is, Barsvármegyének örökké nem büszkesége és kegyelete tárgya leendett. K. m. f. K a t o n a G y u l l a, s. k., főjegyző. — A kivonat hitelül: Ar-Maróth, 1881, június 8-án. Pfeiffer Vilmos,

Különféle

művei Botka Tivadarnak, melyek részint önálló füzetekben, részint szakközönyökben jelentek meg:

— Családtani bonyodalmak s adalékok. A családani adatok, — ugyanod ezen nagybecsű művében B. — erős várat képeznek a magyarhoni pánszláv írók azon történelmi elferdítései ellen: mintha a kárpátalji felső Magyarország nem Árpád alatt jutott volna a honfoglaló magyarok birtokába, hanem egy századdal későbbben, Szent István alatt.

— Illyésházy Istvánné, Erdődy Anna sirköve. A sirköirat közlésén kívül becses adatokat szolgáltat ez értekezésben Botka, Illyésházy István, nádor nagygyá emlékedéséhez.

— Adalékok az Erdődy Rákócz család elsőkorú elágazásához. Határozottan bebizonyítja ebben, hogy mindannyian, kik a történelmi híró Bakács Tamás, bibornok származásáról és családja elágazásáról eddig irtak, hibákra hibákat halmoztak.

— Mi van jobban, Bakócz vagy Bakács? Botka szerit a mostani Bakács név csak a XVIII. századnak szülöttje.

— Botka Tivadar kisebb művei: Él-e Árpád fiága? — Országos gyűlölet. Országos tisztelet. — Porosz toborzás Magyarországon. — A kér-bagonyakereskényi bizottság jelentése. — A szent Gallus Dom felszentelése Svajczban és a magyar II ik, vagyis ifjabb sz. Erzsébet eredet legendája. — Leszenyei Nagy Fer. és a tállyai tartományi gyűlés. — Rákócz Erzsébet történetéhez. — Csák Máté nádor halálának éve és napja. — Családtani adalékok. Családi fusio. — Bocs család. Bened cs. — Bors család. — Cheh, lévai, tősgyökerez magyar főnemes családról. — A Dobók vérsége. — Kont Miklós, nádor, téves sarjadéka a budavári emléktáblán. — Rákóczyak ifjabb ága. — Nyitrai emlékek. — Valkó vármegyéről. — Péter, kalocsai érsek pecsége. — Heraldikai bizonyítékok. — A vármegyék első alakulásáról és őskori szervezetéről. — Tájékozásul Balassy Ferencz „Visszhangjai“ körül a vármegyék első alakulásáról. — Esztergomi egyházi megye első régi határaitól és teritoriumáról tanulmány. — Millenarium, a magyar nemzet államislágának ezer éves fordulójára. — A magyar eredéves jubileum idő kérdéséhez.

A magyar ezere éves jubileum időkérdéséhez.

Botka Tivadartól.

[Kivonatolva közöljük.]

Az emberi véges ész számítása szerint is, az idő végtelenségében ezer esztendő, a népek életében, rop-pant nagy idő, melynek lefolytán világra szóló változások történnek. Nemzetünk a népvándorlási korszak zürzavarában feltűnven, ha ázsiai életéhez az európaít

hozzáadjuk, már túl van az ezer éven, de európaiag véve még utban, habár közel a célhoz. E hosszú idő, életrevalóságának biztos jele. Őseinket Constantín császár és Ibn-Dusza, ismeretes és sokszor idézett írók, már a IX. század változásai közt a fekete tenger és Don folyó partjainál állami szervezetben találták, egy főhatalmat gyakorló fejedelem kormányzása alatt, földmívelést és eserekereskedést üzve, nagy hadi sereget vezetve, szövetségben más népekkel; mik arra mutatnak, hogy már akkor állandó hazájok volt. Midőn ezt bármi oknál fogva elhagyják, természetes ösztönük készíti őket, más hasonló jót, vagy jobbat keresni helyette.

Minduntalan és mindannyiszor az a kérdés merül fel előttünk: honnét, hova és mikor történt hát a magyar nemzet költözése a keleti hazából a mai Magyarországba? E kérdés megoldásán bel- és külföldi írók, régiek és újabbak, sokat fáradoztak, részben helyesen, részben nem; a kérdés pedig mostanig sincs eldöntve. Jele, hogy nehéz. Pedig mennél jobban közeledünk az ezeréves forduléhoz, annál nyugtalanabban várjuk a végleges megoldást.

Biztos történelmi adatok szerint, a magyar nemzet, a IX. század lefolytán, három külön alkalommal lép át Európa határán és az itteni népeknek bemutatja magát, egymint először: 837-ben, az Alsó-Dunánál, mint a bolgárok szövetségese a görög birodalom ellen, az ismeretes görög források szerint; másodsor 862-ben, Lajos német császár birodalmába ront, még akkor Hinkmár reimsi érsek tanúsága szerint, ismeretlen új nép; harmadszor 884-ben, a közép, vagyis pannoniái Dunánál.

A scepticusok nem tulajdonítanak ezen megjelenéseknek annyi tulajdonságot, melyet a történelem a vándor-népeknek is megad; pedig a 884-ki bemutatás, a magyarok bekebelezésének az európai nyugoti népek társulatába tekinthető.

Nem azt vitatom én itten: hogy a magyarok úgy szállták meg ekkor az új hazát, hogy onnét he yes okkalmóddal semmikép nem távozhattak, hanem oly értelemben veszem azt, hogy, úgy mondván, a „fix” tartózkodási helyből a vándor életbe vissza nem estek. Mit erre irányzandó, négy criterium által, érvényesíteni kívánok.

Első criteriuma a vándor népet megszüntének és állandó letelepedésnek, bármely népnél s így a magyaroknál is, a nemzetközi — internationalis — határok létezése és fentartása, olyakat értvén, melyek a szomszéd népeket egymástól lakásilag, birtoklásilag és politikailag elkülönítik.

Ibn-Dusza világosan mondja a IX. században élő magyarokról, hogy lakföldjük, a Volga-Bolgárok és Besenyők közé van ékelve; Constantín császár tanuskodik, hogy a magyarok a kozár nemzettől a monarchiai alkotmány-formát is elfogadták. Nem lehet tehát feltenni, hogy midőn a magyar nemzet keleti hazáját, bármi oknál fogva, elhagyván, 884-ben a Dunához érkezett, a megszokott állandó haza eszméjével felhagyott és a vándorkor nomádi állapotába visszasiklott volna. Constantín császár különösen alkalmas tanu e

tárgyra nézve. Ő habár rendetlenül és chronologiai botlásokkal, de történetileg hitelesen jegyezte fel a magyarok azon időbeli határait. Szerinte a Közép-Duna mentében ezek voltak: a világhírű Traján hídja, a nagy Constantín császár emléke, Belgrád vára és a Szerémség.

Mint hogy tehát az előbbi hazából kiköltözött és a Közép-Dunához 884-ben érkezett magyarok, már előbb a vándor nomádiságból kivetkőzve, az imént idézett források szerint pedig, a Közép-Duna kiváló pontjai és az avar, meg pannonföldi szomszedságok által határolt földterületen megszállottak, ez a határcriterium érve szerint, az állandó letelepedés mellett szól.

A népek állandó letelepedésének második criteriumát a városok, várak, lakházak és minden épületek teszik vala.

A már említett kozár birodalom népeinek sátrait a IX. és X. században tartósan elosztott és birtokolt kertek és mivelt földek környezték; a IX. században nem volt csak két városuk és egy köváruk, a következő X. században pedig a városok száma csak egy-gyel szaporodott, melyekben a telet az uralkodó dinasztia, a főhivatalnokok és előkelők töltötték, de ezek is nyáron a szabadba és sátorokba költöztek.

Ennél többet nem tulajdonítok a 884-ben beköltözött magyaroknak sem, de annyit igen is, a Constantín szerinti azon egyesülésnél fogva, mely a kozárokat a magyar nemzetbe olvasztotta.

A népek letelepedésének egy újabb criteriumát a „vallumok” tették. Céljuk és feladatuk nagy volt ezen hatalmas emberi műveknek, pótolták a városok, várak, lakházakat megszüntették vagy esetleg visszatartották a népvándorlásokat és a nomád állapotot, védelmül szolgáltak a nem várt rohamos megtámadások ellen, vezették a népeket állandó letelepedésre és a kezdetleges culturéletre.

Hogy a magyarok még ázsiai laktukban ismerték a vallumokat és azok szerkezetét, Ibn-Dusza feljegyzéséből tudjuk, ki értelmesen mondja, hogy a kozárok az akkor még rossz szomszéd magyarokat a vallumok által elkülönítették maguktól. Természetesnek fogjuk tehát találni, hogy Arnulf is, midőn a magyarok 884-ben a Dunánál, mint ismeretlen nép, szemei előtt feltűntek, a még részben fennálló vallumokat ellenük igénybe vette azért, hogy őket további haladásukban Pannonia ellen, elrekeszsze és feltartóztassa.

A mi pedig azon kérdést illeti, vajjon a vallumok elrekesztése által, a magyarok állandó letelepedése az új hazában, nyert-e kellő lendületet? erre kell, hogy igenlő válasz adassék, mert a 884-ben még létezett vallumok, melyek Arnulf hatalma alatt állottak, mint az avar györök maradványai, az állandóság minden kellékeivel bírtak vala.

Jövök a negyedik és utolsó, szerintem legerősebb criteriumra: a földmívelésre, melytől elválaszthatlan a népek állandó letelepedése. A ki szánt, vet, arat, aki kapál, öntöz, érlel, éldelni is akar, tehát az éhező munkás eledelül akarja felhasználni a véres verejtékével szerzett természetményeket; ami nem eszközölhető

a növények eredeti durva állapotjában, hanem csak úgy, ha azok táplálási minőségű, például kenyérré, átalakíttatnak. De a földmívelésnek ennél még sokkal magasabb más eredménye van: a tulajdonjog eszméjének megfogalmazása, a fejledező népek keblében, tehát a kulturának hajlana. Elemezve tovább a földmívelés eredményeit, azonnal szembe esik a malmok, főlhajak, csűrök, magtárak vagy gabonavermek szükségese. Alkalmazva ezen érvelést, a pannoniái Dunánál 884-ben megjelent magyarokra, méltán feltehető, hogy már a földmívelő kozárok és volga-bolgárok szomszedsága, szövetsége és példája vonzhatta őket a földmívelésre. De ezen indekolá-on kívül, az egykoru Ibn-Dusza tudósításából is egész bizonyossággal tudjuk, hogy a magyarok nemesak rengeteg erdőségekkel és terjedelmes legelőkkel, hanem szántó földek sokaságával is bírtak.

Az imént tárgyalt criteriumok, habár talán egyenkint a scepticusokat nem is vezetnek teljes meggyőződéshez, de bizonyára egymással kiegészítve, előkészítik a részrehajlatlan kegyes olvasót a behatóbb érvelés elfogadására.

A magyarok legendás királya, vagy ha tetszik főfejedelme, főarchonja, fővezére, 884-ben a Közép-Dunához jó, hihetőleg oda, hova ezen császári író a magyarokat letelepítetté, azaz: a Nagy Constantín császár emlékéhez, Traján világhírű hídjához, Belgrád és a Szerémséghez. Ott értesül a szomszéd népek, országok és fejedelmekről. Ekkor volt az is, hogy ez egyaránt gyalázott, mint dicsőített Svatoplug hatalma és híre legnagyobb magaslatán állott. A vele versenyző Arnulf, még az időben csak Pannoniának háberes herezege volt, de már is vitéz leventének tartatott és nagy remények voltak jövőjéhez köve. Ezen két legjelentőbb fejedelem felé fordultak a magyarok kémlő szemei, a kellő tudnivalók bizalmas közlésére pedig, a nagy hírben álló és nagy tapasztalású morvaországi főpapot, Methodiust szemelték ki. A legenda együgyű kifejezése szerint a magyarok királya látni akarta Methodot, kétségtelenül nem kíváncsiságból, hanem, hogy vele a kívántakról, értekezhessek. Meghívta tehát, hol népével tanyázott a Dunához.

Ezek folytán érthető, hogy már akkor békés és állandósított letelepedési állapotnak kellett a magyaroknál lenni, mikor fejedelmük 884-ben, a Dunánál tanyát ütve, a szomszéd ország főemberét, vele értekezendő, magához hívatta; mert különben lehetenséget feltételezne oly állítás, hogy akár belső anarchicus mozgalmak, akár külső megtámadásoktól tartva és harcokhoz készülve, a nagy tekintetű főpap-vendéget, békés hajlékából és istenegyházából kivonni és veszélyessé válható eshetőségnek kitenni merte volna; de viszont azt sem lehet feltenni a sok tapasztalású Methodról, hogy ő a pogány fejedelem meghívására, hívei tanácsa ellenére, elszáhlhatta volna magát, mintegy vaktában, a kétése kimenetelű utazás és találkozásra.

Szováthy Lajos,
társzerkesztő.

Holló Sándor,
felelős szerkesztő.

BARS HETILAP

RENDKIVÜLI KIADÁSA.

LÉVA, JULIUS 7, 1881.

Botka Tivadar nagyobb művei:

NOTITIA
DIPLOMATICA
VETERIS
CONSTITUTIONIS COMITATUUM
PRAECIPUE
ANNECDNTO VICE-COMI-
TUUM ET CURALI INSTI-
TUTO ILLUSTRATA
A
THEODOR BOTKA de SZÉPLAK.
PESTINI, 1831.

Kisfatuádi

LIPTHAI IMRE,

Bars- és Hontvármegyék alispánjának
és országos törökügyi követnek

emlékezete.

Pest, 1864.

DE DUELLIS
HUNGAROBUM.

PESTINI, 1829.

BARSMEGYE

MONOGRAPHIAJA

(Kéziratban)

UJABB

CSALÁDTANI ADALÉKOK.

PEST, 1861.

Trencsini

Chák Máté

és kortársai.

Akademiai székfoglaló.

Budapest, 1873.

Az 1843—44.

országgyűlés időszakából

néhány

közjogi tárgy.

Pozsony, 1844.